Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

3. RÆKKE. II. BIND.

REDIGERET AF

CHR. VILLADS CHRISTENSEN,

SELSKABETS SEKRETÆR.

KØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS TILLGES BOGHANDEL.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1899—1900.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Meddelelser om Hornslet Sogn og Omegn i det 16de Aarhundrede.

I. Et gammelt Haandskrift.

Meddelt af
Sognepræst Vilhelm Bang.

I de wormske Samlinger i Horsens Skoles Bibliothek (se bl. a. dette Tidsskrifts 2. Række III Bind, S. 181 ff. o. fl. St.; Kirkehist. Saml. 3 Række VI, S. 766 ff., 4. Række I, S. 125 ff.) findes en Afskrift (med Professor J. Worms Haand) af nogle Optegnelser, som henimod det sextende Aarhundredes Slutning ere gjorte af en Mand, der paa den Tid har indtaget en temmelig betroet Stilling paa Rosenholm, og, som det fremgaar af dem, var højt anskrevet hos Herskabet, hvilket bl. A. viste sig ved, at hans Husbonde, Jørgen Rosenkrands, sendte tre Tønder tydsk Øl som Gave til hans Bryllup 1579, hvor det er gaaet rigeligt til med Mad og Drikke, ligesom ogsaa Damerne fra Herregaarden deltoge baade i Brylluppet og i det Aaret efter følgende Barselgilde. Om det Barn, der fødtes 1580, er det eneste i Ægteskabet, er tvivlsomt; det synes snarere, at enten de sidste Blade af de oprindelige Optegnelser have manglet, siden her standses ved Aaret 1580, medens nogle af de andre Meddelelser handle om Forhold og Personer i Aarhundredets sidste Decennium; eller ogsaa at Slutningen af Worms Afskrift er bortkommet, ligesom saa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

meget andet af det, der oprindelig var blevet afskrevet af den flittige J. Worm (se Kirkehist. Saml. 3. R. VI, S. 767); i hvert Fald har jeg ikke kunnet finde Slutningen i det store Kaos af Haandskrifter, som det for en halv Snes Aar siden med største Beredvillighed blev tilladt mig at benytte i mit daværende Hjem i Jylland. — Uheldigvis gives der slet ingen Oplysning om Forfatterens Navn[1]) men hans Optegnelser, der synes at være paalidelige, ere ikke uden Betydning, baade til at kaste Lys over Tiden og for de ældre Sogneforhold.

Hornslet Kirkegaard[2]) er den ældste Residens, som har været i Øster-Lisbjerg Herred, fordi de andre Sogne have valeret hid og did og været nogle Forlønninger udi Bispernes[3]) Tid, og holdtes Kapellaner dertil udi lang Tid; og er Hornslet Kirke først funderet[4]) udi Hr. Peters Tid, Ridder til Holm, som finge Holme efter Hr. Byrre Slaggel, Ridder[5]), fordi tilforn var aleneste udi Hornslet St. Karls[6]) Kapel og St. Nicolaus's Kapel paa Drorup Mark ved Kraiberg, saa deres Kilder ere endnu aabenbarlige og synlige; og har der været en Præstemand udi Horn-

[1]) Se cand. mag. Hansens nedenfor anførte Tillæg.

[2]) Her som fremdeles i disse Optegnelser er »Kirkegaard« snarest Betegnelse for Præstegaard, skjønt man ogsaa kan træffe Benævnelsen Kirkegaard om Gaarde, som i Tidernes Løb i et eller andet Øjemed har været lagte til en Kirke. (Se Ny kirkeh. Saml. V, 707).

[3]) De katholske Biskopper i Modsætning til de lutherske, der egentlig skulde kaldes Superintendenter.

[4]) At Hornslet Kirke ikke skulde være gammel, er allerede paavist i Pontoppidans Atlas IV, 314; 1310 nævnes dog »Vor Frue og alle Helgenes Kirke i Hornslet« (Trap, Danmark, 2. Udg. V. 665).

[5]) Hr. Byrre Slaggel (se Adels-Lexikon) altsaa en Ejer af Gaarden, formodentlig i 13. Aarh.; (mon ikke Hr. Peter er en Forvexling i Stedet for Petz, hvilken Familie ejede Holm, indtil den 1506 kom til Aarhus Bispestol? Trap, Danm. V., 666).

[6]) Eller, hvilket synes rimeligere, St. Karens.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

slet, Hr. Laurs Jensen med Navn, udi ærlig og velbyrdig Bisp Bo[1]) hans Tid, som har haft Mørke Kirke for en Annex til Hornslet; og samme Tid har boet udi Mørke Kirkegaard en Enke ved Navn May Jeppis, som haver givet samme Hr. Laurids sin Landgilde af fornævnte Gaard, og samme Tid har Hvilsager Sogn haft sin egen Sognepræst, som har boet i Hvilsager Kirkegaard og gjort Tjeneste til Lime Sogn. Den sidste Præst, der har været, var Hr. Khey, som døde sammesteds.

Efter samme Hr. Laurids er kommen Hr. Mikkel Jensen udi Bisp Jens's Tid[2]), og haver haft baade Hornslet Kirke og Skjødstrup tilsammen, og gjorde Tjeneste til begge Sogne udi 62 Aar, og døde, der han var mere end 110 Aar.

Hr. Jens Christensen, født udi Kierkeholt[3]), havde Hornslet og Skjødstrup Sogne sammen udi Bisp Niels Clausens[4]) Tid, og gjorde Tjeneste der udi 13 Aar; blev derefter kaldet til Galthen Sogn udi Galthen Herred, og havde der siu (7) Sogne[5]) sammen i lang Tid og døde ibidem.

Hr. Søren Simonsen havde Hornslet og Skjødstrup Sogne sammen udi 3 Aar, og kom siden til Mols Herred og døde udi Roelsøe.

Hr. Søren Pedersen, født udi Kortrup[6]) i Sabro Her-

---

[1]) Bo Magnussen Porse, Biskop i Aarhus 1395—1424.

[2]) Jens Iversen Lange, Biskop i Aarhus 1449—82.

[3]) Gaarden Kirkeholt i Skjødstrup Sogn blev nedlagt som selvstændig Gaard i det syttende Aarhundrede og er formodentlig da kommen ind under Rosenholm; Bygningerne nedreves, og Materialierne benyttedes til Bygning af Skjerring-Munkgaard i Egaa Sogn.

[4]) Biskop i Aarhus 1491, tog Afsked 1520, døde 1531.

[5]) Dette stemmer med, hvad der er paavist flere Gange, f. Ex. i Theol. Tidsskr. IX, S. 31, at der henimod Reformationstiden i Aarhus Stift var Herreder med fjorten eller sexten Sogne, men kun to eller tre residerende Præster.

[6]) Formodentlig Kvotterup i Faarup Sogn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

red, havde Hornslet og Skjødstrup sammen udi 31 Aar udi Bisp Ove Bildes[1]) Tid, og han var den første Præst, som var ærlig gift udi Hornslet; og udi hans Tid begyndte den rette evangeliske Lærdom at prædikes aabenbarlige udi Danmark, at fri[2]) Bisper blev afsat, og de syv evangeliske Bisper udvalgte udi Danmark.

Udi Peder Ebbesens Tid kom Skjødstrup Sogn fra Hornslet, at han forlente Hr. Anders Ibsen[4]) med Skjødstrup Sogn, som tilforn var hans Skriver paa Bispegaarden, og var den første Præst, som boede udi Skjødstrup Kirkegaard.

Hr. Laurids Knudsen Lang, som tilforn havde Hamel Sogn udi Gjern Herred, blev kaldet til Hornslet Sogn udi ærlige og velbyrdige Peder Bildes[5]) Tid, som havde Bispegaarden i Aarhus; han gjorde og Tjeneste til Elsted Kirke udi Vester-Lisbjerg Herred, og gjorde Tjeneste til samme Sogne udi 14 Aar, og døde samme 14 Aars Dag, som han kom did.

Hr. Laurids Andersen Galthen, født udi Aarhus, blev kaldet af ærlig og velbyrdig Mand Jørgen Rosenkrands[6]) til Rosenholm fra Kjøbenhavn til Hornslet Sogn Anno 1585[7]), og gjorde først Tjeneste udi Hornslet Kirke Do-

---

[1]) Den sidste katholske Biskop i Aarhus, fra 1520; fængslet 1536, løsladt 1537, død 1555.

[2]) Vistnok Forkortelse af »forrige«?

[3]) Peder Ebbesen Galt til Tyrestrup m. M.; Rigsraad, Lensmand i Aarhus fra 1536 til sin Død 1548.

[4]) Ifølge Wibergs Præstehist. III, 104 havde Hr. Anders Ibsen, der blev kaldet til Skjødstrup 25. Novbr. 1537, tidligere været Vikar ved Aarhus Domkirke og Skriver i Bisperesidentsen.

[5]) Peder Bille til Svanholm m. M.; Rigsraad; var 1548—54 Stiftlensmand i Aarhus; død 1580.

[6]) Om denne mærkelige Mand, der bl. A. var Medlem af Regeringsraadet i Christian IV's Mindreaarighed, haves vidtløftige Oplysninger ved A. Heise i Hist. Tidsskr. 5. R. VI.

[7]) Ifølge Wibergs Præstehist. I, 676 1563.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

minica Misericordiæ, og blev bevilget en Tid lang at gjøre Tjeneste udi Lime Sogn udi Hald Herred; han gjorde Tjeneste udi Hornslet Kirke udi 28 Aar, og i Lime Kirke i 6 Aar, og døde i Hornslet Natten imellem 23. og 24. April 1591.

Hr. Jakob Sørensen Hovmand, født i Lyngby udi Sønder Herred, gjorde Tjeneste i Hornslet Kirke fra Nytaar 1591 og til Misericordia efter Paaske 1592, og blev kaldet samme Tid efter Paaske derfra til Hyllested og Rosmuos Sogne i Sønder-Herred formedelst Guds Raad og ærlig og velbyrdig Mand Jørgen Rosenkrands's sin kjære Husbonds Hjælp og Villie. Gud bevare hannem[1]).

Hr. Peder Sørensen, født i Orning[2]), kom til Hornslet Sogn Dominica secunda post Pascam 1592.

1534. Da stod den Slag for Aalborg paa S. Gali Dag. og blev jeg født samme Aar Martini.

1544. Da kom jeg til Skole i Ribe, Mariæ Fødselsdag.

1548. Da blev jeg Mads Skrivers Dreng paa Dronningborg.

1549. Da blev jeg Jesper Muncks Dreng paa Hungstrup[3]), St. Hansdag.

1550. Da blev jeg Kornmaaler paa Dronningborg, St. Michels Dag.

---

[1]) Ifølge Wiberg døde han i Hyllested 1630. Det er imod den almindelige Sædvane i det sextende Aarhundrede, at han, ligesom flere af hans Forgængere, blev forflyttet fra et Præstekald til et andet.

[2]) Formodentlig Auning i Sønder Hald Herred. Smlgn. S. 452.

[3]) En forhenværende Hovedgaard i Tvede Sogn, Nørhald Herred; i det meste af 16de Aarhundrede tilhørte den Familien Munk; i Begyndelsen af 17de Aarhundrede blev den nedlagt og nedbrudt, og lagt under Gjessinggaard (Trap, Danm. V, 561).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1555. Den Onsdag efter Nytaarsdag, da voxte der en Byld paa min højre Skinneben, og var den aaben jamerling[1]) og 3 Dage.

1559. Da kom jeg til ærlig og velbyrdig Mand Jørgen Rosenkrands paa Lodvigs Søndag, og blev jeg Skriver og Kjeldersvend paa Skabyegaard[2]).

1563. Da blev jeg siug i mine Fødder paa Rosenholm imellem Onsdag og Torsdag efter St. Hansdag Midsommer, som var mig en svar Pine, som Gud veed.

1565. Den 6te Dag Julij fik jeg Befaling paa Kalløe over Korn og Fetalie og Slots Loven og Sager at forfølge til Tinge og Oldengjæld af Skoven.

1572. Den 3. Dag Maij kom jeg til Rosenholm og annammede Inventarium, og var jeg Foged og Skriver indtil den 3. Maij 1577, og finge da paa alle, hvis Regnskab jeg havde gjort, Qvitansiarum.

1576. Den 24. Dag Martij da undte og forlente ærlig og velbyrdig Mand Jørgen Roseskrands mig Skovelkjær[3]) min Livstid at bruge uden al Afgift og Arbejde efter sin beseglede Brev og Haandskrifts Lydelse.

1579. Den næste Søndag efter St. Hansdag Midsommer, som var den 28. Dag Junij, da stod min Bryllup udi Kierkeholt med ærlige Pige Maren Olufsdatter, og hun var udi hendes 15de Aar den Tid. Gud unde os Glæde og Lykke sammen.

---

[1]) Jamerling ell. jamling, d. e. »et Aar igjennem«.

[2]) D. e. Skafføgaard.

[3]) Skovelkjær i Hornslet Sogn hørte til det Gods, som Jørgen Rosenkrands i 1559 ved Mageskifte havde erhvervet (Hist. Tidsskr. 5. R. VI. 495). At han fik Brugen af denne Gaard afgiftsfrit, er et Tegn paa den Yndest, han stod i hos Herskabet. Gaarden existerer ikke længere, dens Navn maa opfattes som Skov-Elkjær, og paa Videnskabsselsk. Kort findes to Navne, Skovkjær og Ellekjær, anførte ikke langt fra Hornslet; formodentlig har Gaarden staaet der.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Disse efterskrevne Folk var med mig til Bryllup samme Tid: Fru Dorthe Lange[1]), Jomfru Margrethe Rosenkrands[2]), Jomfru Anne Brede, Jomfru Karen Brede, Anne Christensdatter, Anne Sørensdatter, Mette Mikkelsdatter, Anders Lassen Skriver, Søren Rytter, Friderick Tydsk, Friderik Kok, Christen Jenssen Kok, Christen Simonsen, Niels Ride Smid, Anders Thomasøn, Anders Hanssen, Povel Skræder, Jacob Skriver, Anders Smaa-Svend, Jens Vogen-Svend, Søren Løber, Peder Løber, Otthe Snedker, Anne Hovmands, Mads Rasmussen, Jens Nokersen, Søren Nokersen, Hr. Laurs Galthen[3]), Anne Jensdatter, Hr. Jost Andersen[4]), Degnen, Bolde Sørensdatter, Mickel Suolgaard, Maren Sørensdatter, Peder Tvorngaard, Mette Pedersdatter.

Gav Jørgen Rosenkrands mig til min Bryllup en Tønde Pryssing, en Tønde May, en Tde. Rostock Øll; sendte jeg selv til Kierkeholt til samme mit Bryllup 1 Tønde Tydsk Øll, 11 Tønder Dansk Øll, 6 Skpr. Mel i Brød, Hvede Brød for 3 ₰., 24 Kager, 1 Otting Smør og 4 Bøtter fulde, 10 store Skade-Brokker, 3 store Tør Torsk, 2 Langer, 4 Sider Flæsk, 8 Brød, Tør Nød-Kjød, 3 Faare-Kroppe, 4 levendes Lam, 1 Tønde saltet Torsk, en god fed Oxe, en god fed Svin, 6 søde Voste og 7 Suur Voste, 1 Skp. Lønborig Salt, 2 Skjæpper Bay Salt.

Herefter følger

Hvis Børn Gud haver sendt min Hustru ved mig i vores Ægteskab, hver ved sit Navn, som herefter følger.

1580. Imellem Mandagen og Tiirsdagen efter Pinze-Dag, der Klokken var ved 12, da blev min Datter Birete

[1]) Jørgen Rosenkrands' Hustru.
[2]) Hans Datter.
[3]) Den oven omtalte Sognepræst.
[4]) En Præst (Hr.) af det Navn kjendes ikke i Wibergs Præstehistorie; maaske er det Degnen, som her tituleres Hr.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

født i Skovelkier, Gud unde hende at blive et Guds Barn; og blev hun christnet af Hr. Laurs Galthen udi Hornslet Kirke paa Hellig Trefoldigheds Søndag, som var den 29. Maij; og var hendes Faddere samme Dag: Ærlig og velbyrdig Fru Dorthe Lange og Otte[1]) Rosenkrands, Holger[1]) Rosenkrands, Jomfru Margrethe Rosenkrands, Niels Skriver, Foged paa Rosenholm, Christen Kjælder-Svend paa Rosenholm, Maren Fabu[2])-Kone ibdm., Anne Hr. Lauridses[3]), Maren Svolgaards, Peder Tvorngaard, Bolde Degne Kone, Kirsten Sørensdatter, og hendes Oldemoder[4]) Berete Sørensdatter udi Kirkeholt, som bar hende min Datter; Amen.

Penning 30 ₰.

II. Tillæg til foranstaaende.

Af Cand. mag. Søren Hansen i Vejle.

De foranstaaende ved Pastor Vilhelm Bang offentliggjorte Optegnelser falde, som man vil se, i to Afdelinger: Meddelelserne om Hornslet Kirke og dens Præster, og den ukjendte Forfatters Selvbiografi. Det første Afsnit er saavel fra Indholdets som fra Formens Side nær beslægtet med andre Optegnelser om samme Æmne; men ingen af de andre Optegnelser ere saa fyldige som de

[1]) Otto og Holger vare Jørgen Rosenkrands's Sønner; Holger R., der da i en Alder af 6 Aar var Fadder, er den senere saa berømte »lærde Holger«.

[2]) Fadebur?

[3]) Altsaa Præstekonen.

[4]) Formodentlig = Mormoder; endnu betyder i Jylland »Oldemoder«, hvad der ellers kaldes »Bedstemoder«.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

her offentliggjorte. Da deres Meddelelser dog paa enkelte Punkter ere afvigende, ville vi her gjennemgaa dem alle.

I det kgl. Biblioteks Haandskriftsamlinger findes i 3 Exemplarer[1]) Afskrifter af en »Beretning«, som er bleven »set i en gammel Bog, funden paa Rosenholm«. Denne Beretning skyldes Rigens Raad Jørgen Rosenkrands († 1596) — han nævner sig selv i 1ste Person — og er dateret »Rosenholm den 24. April 1590«. Dens nære Forhold til foranstaaende Optegnelser ses strax af de første Linier: »Hornslet Kirke er funderet i den strænge Ridder Petzers Tid, som var Herre til Holm og ejede den efter strænge Ridder Børge Schagel«. Iøvrigt er Beretningen paa alle Punkter meget kortfattet.

Endvidere findes i det kgl. Bibliotek et Haandskrift, kaldet »Hans Clausen Tranes Descriptio Metrica ofver Rosenholm samt Kirchen Hornslet med Historiske Anmærkninger og D'Hrr. Rosenkrantzers Genealogie«[2]). Dette Digt maa være forfattet under den nordiske Krig[3]) kort før 1714; men de lærde Noter under Texten ere lidt yngre[4]). Nogle Brudstykker deraf ere trykte (1741) i Pontoppidans Marmora Danica II, 152 ff., og flere der givne Oplysninger ere tagne fra Tranes Noter. Angaaende

---

[1]) Uldallske Samling 439, 4to, Thottske Samling 460, 8vo, og Ny kgl. Samling 752, 4to.

[2]) Ny kgl. Samling 419, Fol. I Bibliotekets Katalog anføres Mathis Severin Sparre som Forfatteren, hvilket beror paa en Misforstaaelse. Sparre har kun forfattet en Indledning, hvorved Digtet dediceres til Gehejmeraad Iver Rosenkrands. Hans Clausen Trane, som var Degn i Hornslet siden 1690, døde nemlig, inden han fik sit Digt afleveret. Dedikationen er dateret »Kjøbenhavn den 20. Juli 1734«, og fra den Tid eller senere stammer hele Haandskriftet, altsaa ikke fra Trane selv.

[3]) Digtet begynder med de Ord: »Kom ædle Norden, har du Ro For Nabo Sværd og Bue«.

[4]) To Mænd, som i Digtet selv omtales som levende, siges i Noterne at være døde i 1714.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Holme (ɔ: Rosenholm), Hornslet Kirke og Kapellet paa Drorup Mark[1]) ved Trane ikke væsentlig andet, end hvad vi kjende ad anden Vej. Han kjender ingen Ejer af Holme forud for Hr. Anders Petz (1416); men han udfylder et Hul i Ejerrækken mellem Familien Petz og Biskop Niels Klausen paa følgende Maade: »Peder Krabbe havde til Hustru Marine Petz-Datter, ejede og Holme, muligt ved Arv med sin Hustru; da kaldes Gaarden Holmegaard A° 1506«. Denne Ejer nævnes kun hos Trane; han havde til sin Raadighed — og har benyttet — Dokumenter, som maaske nu ere tabte. De Hornslet Præsters Navne og

[1]) Af St. Nicolai Kapel paa Drorup Mark eller — som Benævnelsen er nu — »den øde Kirke« findes endnu ret betydelige Levninger paa Kradbjerg Mark omtrent 1100 Alen sydvest for denne By og 100 Alen fra Skjellet mellem Hornslet og Todbjerg Sogne. For mindre end 50 Aar siden skal Ruinen have været betydelig højere end nu og Pladsen delvis omgiven af en Kirkegaardsmur. Bygningsmaterialet har været utilhugne Kampesten, blandede med Munkesten. En stor Stendynge, samlet fra den omliggende Mark, fylder nu Ruinens Indre og dækker hele den østlige Del af den, saa at Korpartiets Form ikke kan undersøges. Den hellige Kilde -- hos Trane kaldet St. Claræ Kilde, andensteds St. Karls Kilde — fandtes lidt over 200 Alen nord for Ruinen — NB. ikke vest for, hvor Lærer Nissen i Ramten forgæves har søgt den (se hans Indberetning i det antikvarisk-topografiske Arkiv i Prinsens Palæ). Den benyttedes efter Sigende i al Hemmelighed som Lægedomskilde, indtil den for omtrent 20 Aar siden uddrænedes og sløjfedes. Paa Nabomarken lidt syd for Ruinen findes nogle Agre, som den Dag idag kaldes Drorup Agre. Her har ligget en By, siger Sagnet. Den tidligere Ejer, Thomas Just Sørensen, fortalte, at han for en Menneskealder siden havde fundet Grundsten af Bygninger og sikre Spor af en Møddingeplads paa Drorup Agre omtrent 150 Alen syd eller sydøst for Kirkeruinen. Dette i Forbindelse med Navnet gjør det utvivlsomt, at her en Gang har staaet en Gaard, dog næppe siden Middelalderen. Et kgl. Skøde af 1563 drejer sig om en øde Selvejerjord, kaldet Kannikejorden, paa Drorup Mark i Hornslet Sogn (L. Laursen: Kronens Skøder I. 98.).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Rækkefølge stemme hos Trane overens med de af Pastor Bang offentliggjorte Optegnelser; men han anfører Aarstal for de enkelte Præsters Embedstiltrædelse.

Saa have vi desuden »Catalogus Sive Recensio Pastorum Nomarchiarum Diæceseos Aarhusiensis« af Præsten til Saxild og Nølev, Mag. Poul Poulsen. Dette Værk er skrevet paa Latin og trykt i 1727. Poulsen siger, at de Efterretninger, han giver om Hornslet Kirke og om dens Præster før Reformationen, hidrøre »ex antiquo libro, invento in villa fructuaria Rosenholm«. Hvad han dernæst meddeler, er en ordret Gjengivelse paa Latin af Jørgen Rosenkrandses Beretning for Indledningens og den første Præsts Vedkommende. Men allerede ved Omtalen af den anden Præst, Hr. Michel Jensen, viser det sig, at Poulsen har havt andre Kilder til sin Raadighed. Han kjender Hr. Michels lange Embedstid og høje Alder, og han ved, at Eftermanden Hr. Jens Christensen var født i Kirkeholt. Om disse Ting har Jørgen Rosenkrands intet. Medens Poulsen her stemmer i væsentlig Grad overens med vor ukjendte Forfatter, har han dog et Par Tal stemmende med Jørgen Rosenkrandses Beretning, og — hvad der er det mærkeligste — de have begge forbigaaet en Præst. Med Hensyn til Præsterne efter Reformationen stemmer Poulsen bedst — — undertiden ordret — overens med vor ukjendte Forfatter, og hans Viden gaar ud over det Aar, 1590, da Jørgen Rosenkrands nedskrev sin Beretning. Hans anden Kilde har været yngre end Aaret 1592. Om Præsten Hr. Peder Sørensen, som kom til Hornslet i 1592, ved Poulsen, at han var Provst (»Præpositus erat«), hvorom vor ukjendte Forfatter intet siger. Paa dette ene Punkt har han altsaa havt en selvstændig Viden.

Endnu skulle vi omtale Præsten Niels Lachmanns († 1763) berømte Haandskrift i 7 tykke Kvartbind i Horsens

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lærde Skoles Bibliotek. Det indeholder »Udkastning til en fuldstændig Beskrivelse over gamle og nye mærkelige Ting i Kjøbstæderne og paa Landet samt Recension paa samtlige Præster siden Reformationen, saa vidt vides«. For Hornslet Sogns Vedkommende[1]) nævner Lachmann udtrykkelig Poulsen og »den lærde Degn Hans Trane« som sine Kilder, og han overskrider sit Ærnnes Grænser ved at medtage de katolske Præster fra Hr. Lauritz Jensen af. I de fleste Tilfælde er der Overensstemmelse mellem Lachmann og Trane, men ikke altid. Trane kjender ikke Hornslet Kirkes Bygherre; Lachmann derimod kalder ham Ridder Peter ligesom vor ukjendte Forfatter her foran. Dette er mærkeligt, da Poulsen ligesom Jørgen Rosenkrands kalder ham Petzer.

Vi gjengive her Tranes Meddelelser om Præsterne, idet vi samtidig i Noter under Texten angive, hvor Jørgen Rosenkrands, Poulsen og Lachmann afvige derfra, og tilføje yderligere Oplysninger. Altsaa Trane fortæller:

Hr. Lauritz Jensen kom til Sognet henved A° 1404, havde Mørke Sogn til Annex og betjente begge Sogne i 34 Aar[2]).

Hr. Michel Jensen kom til Sognet A° 1438; han havde Hornslet og Skjødstrup Sogne i 62 Aar og døde, der han var mere end 110 Aar gammel[3]).

---

[1]) Bindet »Aarhus Stift« Side 272 ff.

[2]) Baade Jørgen Rosenkrands, Poulsen og Lachmann sige, at han »boede paa Mørke Kirkegaard«. Næppe rigtigt. Lauritz Jensen er iøvrigt ikke den ældste Præst, vi kjende i Hornslet. Ved Aar 1310 nævnes en Præst Esger Nielsen (Langebæk S R D VI, 414: Esgerus Nicolai sacerdos, rector ecclesiæ Hornslet).

[3]) Lachmann siger overensstemmende hermed, at han »døde 1500, ætat. 110, var Præst i 62 Aar«. Det er da i paafaldende Grad overflødigt, naar han desuden siger, at han »var Præst 1462«. Meningen maa være, at Lachmann har set Hr. Michel Jensens Navn i et Dokument fra dette Aar. Men ikke Lachmann har

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hr. Jens Christensen Kirckeholt kom til Sognet A° 1500 og havde samme Sogner i 13 Aar[1]), kom derefter til Galten og havde de[r] 7 Sogner tilsammen i lang Tid[2]).

---

taget dobbelt fejl? I C. Testrups »Relation om Tingene og Tingstederne« (trykt 1747) findes aftrykt et Tingsvidne af Lisbjerg Herredsting fra 1442, i hvilket den daværende Præst i Hornslet bærer Navnet Jens Mickelsen. Her er altsaa en Navneuoverensstemmelse, som foreløbig ikke kan løses. Gjengivelsen af Tingsvidnet er iøvrigt saa slet, især hvad Stednavnene angaar, at man maaske tør formode, at der ogsaa kan være vendt op og ned paa et Personnavn. Jørgen Rosenkrands siger intet om, hvor længe de to først nævnte Præster sade i Embedet. Derimod siger han om Hr. Michel, at »han fik af Bisp Jens Iversen Skjødstrup Kald lagt til Hornslet«. Sammenknytningen af disse to Sogne skulde altsaa ikke hidrøre fra 1438, men fra Tiden efter 1449, da Hr. Jens Iversen blev Biskop.

[1]) Jørgen Rosenkrands og Poulsen sige 14 Aar.

[2]) I »Tegnelser over alle Lande« findes i Uddrag et Kongebrev (se Danske Magazin III, 6, 70 f.), som viser, at Hr. Jens Christensen i Galten i 1536 virkelig havde 6 Sogne og var i Begreb med at tilegne sig det 7ende. Brevuddraget lyder i sit daarlige Sprog som følger: »Hr. Poul Smid, Sognepræst i Vissing, et Brev, saa at han haver ladet berette for kgl. Majestæt, hvorledes han nogen Tid haver havt udi Være og Besidning forne Vissing Kirke og beklager, at Hr. Jens Christiernsen, Provst udi Galten, ville hannem deraf fortrænge, formene og overfalde, endog forne Provst haver (den Kirke foruden) 6 andre Kirker udi Aarhus Stigt alene til sin Ophold etc., derfor haver kgl. Majestæt undt og tilladet, at forne Hr. Poul Smid maa og skulle have, nyde og beholde forne Vissing Kirke med al Præsterente og Rettighed, saa længe kgl. Majestæt kommer did udi Landet, da vi der og ydermere samme Lejlighed om forne Kirke forfarendes vorder. Dog saa at han udi midler Tid gjører sine Sognefolk tilbørlig Tjeneste inden Kirken og uden, som det sig bør, og skikker sig selv, som en ærlig, kristelig og evangelisk Præstemand hør og bør at gjøre udi Levned og Lærdom, som han vil ansvare for Gud og være bekjendt for kgl. Majestæt etc. Cum inhibitione solita besynderlig paa Hr. Jens Christiernsen Provst«. Hr. Poul er sandsynligvis senere bleven

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hr. Søren Simonsen betjente samme Sogner i 3 Aar, kom siden til Mols og døde i Roelsøe [1]).

Hr. Søren Pedersen, født i Koetrup i Sabro Herred, kom til Sognet 1516 og blev kaldet af Biskop Niels Clausen i Aars; Kaldsbrevet findes paa Latin ved Rosenholm med Bispens Segl under og er dateret Holme 1516 2da feria post Dominicam Cantate [2]).

Hr. Lauritz Knudsen Lang kom til Sognet 1547, havde Hornslet og Elsted Sogne i 14 Aar [3]).

---

nødt til at overlade Vissing Sogn til sin Provst Hr. Jens Christensen, og siden den Tid har det været Annex til Galten Sogn. Begge Sogne ligge i Galten Herred syd for Randers.

[1]) Denne Præst er helt forbigaaet i Jørgen Rosenkrandses Beretning, hvilket sagtens er foranlediget ved, at hans Efterfølger ogsaa hedder Hr. Søren. Poulsen forbigaar ham ogsaa.

[2]) Holme (ɔ: Rosenholm) tilhørte paa den Tid Biskop Niels Clausen eller snarere Aarhus Bispestol. Lachmann siger mærkeligt nok, at Hr. Søren Pedersen blev kaldet 1516 af Biskop Ove Bilde. Denne blev imidlertid først Biskop 1520. Fejlen maa skyldes en Misforstaaelse af Poulsens latinske Text. Jørgen Rosenkrands siger, at Hr. Søren Pedersen »havde giftet sig, som skete i Biskop Ove Bildes Tid«. Ligeledes siger han, at Hr. Søren Pedersen »var Præst i Hornslet og Elsted udi 30 Aar«, medens den ukjendte Forfatter derimod siger, at han »havde Hornslet og Skjødstrup sammen udi 31 Aar«. Poulsen har Tallet »30 Aar« ligesom Jørgen Rosenkrands, men »Hornslet og Skjødstrup« ligesom den ukjendte Forfatter. Elsted blev sagtens først Annex til Hornslet, da Skjødstrup fik sin egen Præst, hvilket i Følge Wibergs Præstehistorie skete den 25. Nov. 1537. Hr. Søren har altsaa maattet afstaa det store og nærliggende Skjødstrup Sogn og tage til Takke med det lille og fjærntliggende Elsted Sogn.

[3]) Jørgen Rosenkrandses Beretning meddeler, at Hr. Lauritz »blev kaldet af Hr. Peder Bille Aº 1549 og døde 1563«. Poulsen og Lachmann siger det samme, og hos den ukjendte Forfatter ville vi ved Tilbageregning naa de samme Tal (1591 ÷ 28 ÷ 14). Begge disse Aarstal ere utvivlsomt rigtige. Peder Bille blev Stiftslensmand paa Aarhusgaard den 8. Juni 1548; følgelig kan han ikke have kaldet Hr. Lauritz i 1547. Men herved op-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hr. Lauritz Andersen Galthen, født i Aarhus, blev kaldet af Jørgen Rosenkrands til Hornslet Sogn 1575 (!) og gjorde der Tjeneste i 28 Aar. Hannem blev og bevilget at gjøre Tjeneste i Lime Sogn i Hald Herred i 6 Aar. Døde 1591 mellem den 23. og 24. April om Natten[1]).

---

staar en Vanskelighed. Efterretningerne gaa, som vi se, ud paa, at Præsten Hr. Søren Pedersen døde senest i 1547. Vi faa altsaa en Vakancetid paa 2 Aar eller mere. Monstro Stiftslensmanden Peder Ebbesen af Egennytte har ladet Embedet staa ledigt? Hans Lensstyrelse var jo alt andet end dadelfri. Grunden til den lange Vakance maa dog maaske snarere søges i den Mangel paa brugelige Præster, som gjorde sig gjældende i den nærmeste Tid efter Reformationen. — Hverken Jørgen Rosenkrands eller Trane sige os, hvor Hr. Lauritz Knudsen Lang kom fra. Derimod siger den ukjendte Forfatter, at han »tilforn havde Hamel Sogn udi Giern Herred«, og med en mærkelig concordia discors siger Poulsen: »antea Pastor Ecclesiæ Gammelbye in Nomarchia Bierrensi«, og Lachmann siger, at han »var først Sognepræst til Gammelbye i Bjerre Herred, som Præstegaarden kaldes til Stoubye Sogn«. (En senere Haand har i Marginen tilføjet: »al: Hammel Sogn i Giern Herred«). Nu er det rigtigt nok, at Præstegaarden i Stouby Sogn i umindelige Tider har ligget i Gammelby, hvilket Lachmann utvivlsomt har vidst ad anden Vej. Det er næppe rimeligt, at Præsten er bleven forflyttet to Gange. Poulsen eller hans Hjemmelsmand har sandsynligvis læst galt i et gammelt Haandskrift, maaske vor ukjendte Forfatters originale Haandskrift. Han har læst et H som G og et G som B. Læsefejl som ere meget let forklarlige i et Haandskrift fra Tiden ved 1600. Saa har han selv tilføjet »bye« for at faa Mening deri, og Lachmann har yderligere forbedret Poulsens Text.

[1]) I Jørgen Rosenkrandses Beretning siges, at »han har været Præst i 27 Aar og lever endnu« (ɔ: 1590). Der er altsaa ingen Tvivl om, at jo 1563 er det rette Aar, i hvilket han tiltraadte sit Embede. Jørgen Rosenkrands havde den 14. Nov. 1560 faaet Jus patronatus til Hornslet Kirke (L. Laursen: Kronens Skøder I, 72). Paafaldende er det, at Tallet 1563 er blevet forvansket baade i den ukjendte Forfatters Optegnelser og i Tranes — her 1575, der 1585. Dette er saa meget des mere paafaldende, som jo enhver Afskriver kunde regne sig til det

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hr. Jakob Sørensen Hofman, født i Lyngby i Sønder Herred, kom til Sognet 1591 og derfra igjen 1592 til Hyllested og Rosmus Sogne i Sønder Herred.

Hr. Peder Sørensen, født i Oning[1]), kom til Sognet Dominica 2da p. Pascha 1592.

Disse to sidste Præster nævnes naturligvis ikke af Jørgen Rosenkrands, da hans Beretning er nedskreven 1590. Derimod omtaler den ukjendte Forfatter dem, den sidste med nøjagtig samme Ord som Trane, og han slutter sine Præstemeddelelser med dette Aar 1592. Det gjør Trane ikke, Poulsen og Lachmann ikke heller. Alle opregne de Præsterne i Hornslet indtil deres egen Tid. Men Aaret 1592 gjør Skjel for dem som i vor Tid for Wiberg. Ingen ved, hvornaar Hr. Peder Sørensen døde. Ingen ved, hvorfra hans Eftermand Hr. Peder Pedersen Sommer kom, naar han kom, eller naar han døde[2]). Den følgende

---

rigtige Aarstal, selv om han ikke kunde læse sig til det. Efter al Rimelighed staa de gale Tal paa en eller anden Maade i Forbindelse med Lime Sogns Tilknytning til Hornslet Sogn, hvilken Tilknytning jo i Følge Trane maa have fundet Sted i 1585. Poulsen derimod siger, at han havde Lime som Annex i 16 Aar, altsaa fra 1575. Jørgen Rosenkrands nøjes med at sige, at »han fik Lime Kald ogsaa at forestaa«. Den vedvarede sandsynligvis indtil Hr. Peder Sørensens Eftermands, Hr. Peder Sommers, Død. Han kaldes i et Skøde fra 1625 »Guds Ords Tjener til Hornslet og Lime Kirker« (Top. Saml. p. Perg. i Rigsarkivet, Sønder Hald Herred Nr. 74). Hans Dødsaar kjendes ikke; men hans Eftermand kaldes kun Præst i Hornslet Sogn og dør 1640 (se nedenfor).

[1]) Oning eller Aaning, saaledes kaldtes i sin Tid Auning i Sønder Hald Herred.

[2]) Hr. Peder Pedersen Sommer, fra hvem flere Slægtled af Præster nedstamme, var formodentlig Søn af en Selvejerbonde Peder Sommer i Faarup, Krogsbæk Sogn. Herpaa tyder ikke blot hans Navn, men fremfor alt den Omstændighed, at han sammen med en Mand ved Navn Las Pedersen (en Broder?) blev Ejer af nævnte Peder Sommers Gaard i Faarup (Kalø Lens

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Præst Hr. Christen Nielsens Dødsdag kunde Trane læse sig til paa hans Gravsten[1]). Men om Mag. Christian Melchiorsen har han intet at meddele. Med Aaret 1650 ere vi naaede frem til en Tid, som ligger Tranes egen Tid forholdsvis nær. Om de følgende Præster ved han en Del at fortælle, følgelig vide Lachmann og Wiberg det samme. Vi behøve derfor ikke at gjengive det her. — Men Trane har ikke Interesse blot for Præsterne. Han selv var Degn, og han lader os stifte Bekjendtskab med sex Forgængere i Degneembedet ved Hornslet Kirke. Disse ere: 1. Hans Kielsen, 2. Anders Sorup. Naar disse tvende kom til Sognet vides ikke. 3. Hans Lauritzen kom til Sognet 1630. 4. Baltzer Pedersen kom til Sognet . . . . 5. Rasmus Dolmer, som siden blev Præst til Mygind, Skørring og Krogsbæk. 6. Claus Sørensen Veyle kom til Sognet 1676, døde 1690 den 2. Maj. 7. Hans Clausen Trane kom til Sognet 1690.

Det er tydeligt nok for os, at der i Slutningen af det 16de Aarhundrede i Hornslet Præstegaard eller paa Rosenholm har været opbevaret en Del Oplysninger om Sognets Præster i tidligere Tid. Den store Overensstemmelse mellem Jørgen Rosenkrandses kortfattede Meddelelser og hans betroede Mands, vor ukjendte Forfatters, mere end

---

Jordebøger). Han synes at have været i Embedet 1610. I 1625 var han Provst. Hans Hustru hed Ane Olufsdatter.

[1]) Denne Gravsten laa i forrige Aarhundrede udenfor Hornslet Kirkedør og bar følgende Indskrift: »Her under hviler hæderlig og vellærd Mand sal. Hr. Christen Nielsen, fordum Sognepræst udi Hornslet Sogn, som døde den 12. Maj Aar 1640, hans Alders 39 Aar, med sin kjære Hustru ærlig og gudfrygtig Kvinde Ane Pedersdatter, som døde den . . . . Aar 16 . ., hendes Alders . . . Aar«. (Efter et Haandskrift i den Wormske Samling i Horsens). I Følge Wiberg var hun Datter af Hr. Peder Sommer.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dobbelt saa omfattende Optegnelser, gjør det sandsynligt, at Materialet for den ældre Tids Vedkommende allerede har været bearbejdet og bragt i sammenhængende Skikkelse. Denne fælles Kilde have de to Mænd benyttet og hertil føjet deres egen Tids Præstehistorie. Om Trane har kjendt Jørgen Rosenkrandses Optegnelser kan maaske betvivles; men det kan ikke betvivles, at jo baade Trane og Poulsen og efter denne Lachmann have benyttet den ukjendte Forfatters Optegnelser. Det er i det allervæsentligste hans Viden om de Hornslet Præster, som gaar igjen lige til Nutiden. Hvor han standser, have ogsaa — bortset fra de tomme Navne — Trane, Poulsen, Lachmann og Wiberg maattet standse.

Hvem er da monstro denne ukjendte Mand? Det er ikke hans Skyld, naar vi ikke vide det. I andet Afsnit af sine Optegnelser har han villet give os Oplysninger herom. Vi faa at vide, at han fødtes den 11. Nov. 1534; at han gik i Ribe Skole fra sit 10ende Aar til sit 14de, da han sendtes ud i Verden for at tjene sit Brød; at han i sit 25nde Aar kom i Jørgen Rosenkrandses Tjeneste paa Skafføgaard og nogle Aar senere blev dennes højt betroede Mand først paa Kalø[1]), senere paa Rosenholm; endelig faa vi at vide, at Jørgen Rosenkrands belønnede ham for tro Tjeneste med livsvarig Brug af Gaarden Skovlkjær, at han nogle Aar efter giftede sig i en Alder af 45 Aar og det følgende Aar fik sig en Arving. Dette var i Aaret 1580. Hermed slutter den bevarede Afskrift af hans Optegnelser. Afskriveren synes ikke at være bleven færdig. Vi faa intet at vide om hans senere Liv, hans senere Børn. Selv hans Navn forbliver ukjendt for os. Kun tør vi af et Par udtalte Ønsker slutte os til, at

[1]) Jørgen Rosenkrands var Lensmand paa Kalø fra 1563 til sin Død 1596.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hans Hustru og førstefødte Datter endnu have levet paa det Tidspunkt, da han nedskrev sin Biografi.

Vi ville nu forsøge, om det ikke skulde være muligt ud fra hans egne Meddelelser i Forbindelse med Oplysninger hentede andenstedsfra at finde hans Navn. Hans Optegnelser maa være forfattede, medens Hr. Peder Sørensen var Præst i Hornslet, eftersom dennes Embedstiltrædelse, men ikke hans Død, nævnes deri. De ere altsaa forfattede efter Foraaret 1592. Vi kunne uden Tvivl ogsaa gaa ud fra, at Optegnelserne ere nedskrevne paa Skovlkjær, da Forfatteren jo havde denne Gaard afgiftsfrit og arbejdsfrit paa Livstid. Han har levet efter Foraaret 1592; men hvorlænge? Hvis han er død før 1594, kjende vi ham ikke og kunne — i det mindste foreløbig — ikke finde ham. Det er dog ikke rimeligt, at han i en Alder af omtrent 58 Aar allerede skulde have nedskrevet sin Livsskæbne og saa være død kort Tid efter — saa betids, at Enken kunde faa Tid til at gifte sig igen eller en ny Familie faa Tid til at flytte ind paa Skovlkjær og et Barn af nyt Ægteskab faa Tid til at fødes inden Efteraaret 1594. Vi tør utvivlsomt gaa ud fra, at den Anders Pedersen, som i 1594 fødtes i Skovlkjær og senere blev Herredsfoged i Mols Herred[1]), er en Søn af vor Forfatter. Han har i dette Aar været 60 Aar gammel; men hans Hustru har vel at mærke kun været 30 Aar gammel. Af Sønnens Navn kunne vi nu slutte, at hans Fader maa have baaret Navnet Peder, og saa har han efter al Sandsynlighed ført Efternavn efter en af de Bestillinger, han har beklædt, enten »Foged« eller »Skriver«. Men Peder Schriffuer i Schouffelkier nævnes netop i Kalø Lens Jordebøger for 1610 og de følgende Aar. Han havde Mejlby Kirkes Korntiende

[1]) L. J. Bøttiger: Æbeltoft og Omegn Side 10.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i Fæste. I 1614 nævnes han sidste Gang. Det følgende Aar var Tienden bortfæstet til en anden. Peder Skriver er altsaa muligvis død i 1614 eller det følgende Aar og har da — idet vi gaa ud fra, at han er identisk med vor Forfatter — været i en Alder af 80 Aar.

Nævnte Peder Skriver har imidlertid en anden Interesse for os uafhængig af den, der knytter sig til ham som Jørgen Rosenkrandses betroede Mand og Forfatter af de her offentliggjorte Optegnelser. Han havde, som vi saa, en Søn ved Navn Anders Pedersen. Denne blev bosat i Begtrup paa Mols og døde her som Herredsfoged den 4. Nov. 1666 i sit 73nde Aar. Hans og hans Hustrus Ligsten findes endnu i Vistoft Kirke. Hans Hustru Bodil Andersdatter, som døde i Begtrup 1658, var født 1597 paa Segaltgaard, Nabogaard til hans Moders Fødegaard Kirkeholt. Anders Pedersen i Begtrup havde flere Sønner, af hvilke Peder Andersen blev Ejer af Lyngsbækgaard og Laurs Andersen, boende i Begtrup, blev Faderens Efterfølger som Herredsfoged († 1713). Nogle af Laurs Andersens Sønner antoge efter deres Fødeby Navnet Begtrup, og fra dem nedstammer den endnu existerende Familie Begtrup. Altsaa: Forfatteren af de her offentliggjorte Optegnelser, Peder Skriver i Skovlkjær, er en hidtil ukjendt Stammefader til Familien Begtrup[1]). Tager man Kvindelinierne med, bliver det en meget talrig Efterslægt, som nedstammer fra ham.

Gaarden Skovlkjær, hvor Peder Skriver boede, er forsvunden; men en Del af Rosenholms Mark skal efter Sigende endnu bære Navnet Skovlkjær Vang. Her skal der ved Markarbejde være fundet Spor af tidligere Byg-

[1]) Højskoleforstander Cand. theol. Begtrup har meddelt mig, at Herredsfogden Anders Pedersen hidtil har været det ældste kjendte Led af Familien.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ninger. Stedet angives at være østsydøst for Rosenholm ude i Nærheden af Teglværket[1]). — I 1540 fik Mariager Kloster af Peder Ebbesen Galt, Stiftslensmand paa Aarhusgaard, en Gaard i »Terndrup« med tilliggende Eng i Skovelkier Mark[2]). Da denne Gaard i Terndrup i 1553 gaar fra Klosteret over til Morten Svendsen Orning paa Vosnæsgaard, nævnes Engen ikke[3]). Selve Skovlkjær Gaard, der sandsynligvis ligesom Holmgaard var forhenværende Bispegods, laa utvivlsomt den Gang som Krongods til Aarhusgaard. Saa var det, at Jørgen Rosenkrands til Skabygaard (nu Skafføgaard) ved et Mageskifte med Kongen den 7. April 1559 kom i Besiddelse af Holmgaard (nu Rosenholm) og en Eng i Holmgaards Mark, kaldet Præsteng, som hidtil havde været brugt til Aarhusgaard, desuden Holm Mølle og Gaarden Skouffuelkier, beboet af Lauritz Nielsen, hvis aarlige Afgift efter Skødet var 2 Ørte Rug, 2 Ørte Byg, 2 Ørte Havre, 1 Otting Smør, 1 Brændsvin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 9 ß Penge, 7 Heste Gjæsteri[4]). Da Jørgen Rosenkrands den 4. Dec. 1574 fik Birkeret til Rosenholm og omliggende Gods, kom Skovlkjær naturligvis til at høre med til Birket[5]). Fra 1576 til c. 1614 havde, som vi have set, Peder Skri-

[1]) Navnet »Skovkier« paa Videnskabernes Selskabs Kort (1789) er maaske en Fejl for »Skovlkier«; men i saa Tilfælde er det anbragt altfor nær ved Byen Bale.

[2]) Kronens Skøder I, 10. I Registret urigtig henført til Terndrup i Hellum Herred. Der menes Tendrup i Hornslet Sogn.

[3]) Kronens Skøder I, 44.

[4]) Registre over alle Lande 7, 67 b, sml. Kronens Skøder I, 60. Ovennævnte Afgift maa vist svare til 10 Tdr. 4 Skpr. 3 Fdkr. 2 Alb. Landgildehartkorn. Til Sammenligning kan tjene, at Hans Pedersen, som havde Holmgaard i Fæste, aarlig gav 9 Ørte Rug, 9 Ørte Byg, 1 Td. Smør, 1 Brændsvin, 26 Heste Gjæsteri, hvilket er 37 Tdr. 2 Skpr. Landgildehartkorn. Hestehaven fik Jørgen Rosenkrands først i 1565.

[5]) Kronens Skøder I, 153.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ver Gaarden uden Afgift og Arbejde. Faa Aar efter beboedes Skovlkjær af Søren Pedersen, Herredsskriver baade for Sønder Hald og Øster Lisbjerg Herreder. Det kunde ligge meget nær at antage ham for en Søn af Peder Skriver; men Antagelsen vilde være urigtig. Om han derimod muligvis har været hans Svigersøn, faar staa hen. Hans og hans Hustrus fælles Gravsten fandtes i forrige Aarhundrede ved Siden af Fonten i Hornslet Kirke og bar følgende Indskrift: »Her under hviler ærlig og velagt Mand sl. Søren Pedersen, barnefødt i Koudal[1]), som boede og døde i Skoelkier, fordum Foged paa Rosenholm og Stigtsskriver udi Kalø Len, som døde den 13. Sept. Aar 1638 i hans Alders 54 Aar, med sin kjære Hustru ærlig og gudfrygtig Kvinde Margrete Pedersdatter, som døde den . . . . . Aar 16 . . hendes Alders . . Aar« [2]). Hun har altsaa overlevet sin Mand. Skovlkjær havde nu faaet et vist Hævd paa at være Skrivergaard. Allerede i 1639 nævnes de to Herreders fælles Tingskriver Jens Hansen i Schoellkierd, hvis Navn forekommer i talrige Dokumenter fra de følgende Aar. I Matriklen af 1664 nævnes »under Roessen Hollembs Hoffuitgaard en Halffgaard, kaldes Schoffuel Kierd«, beboet af Søren Rasmussen, hvis aarlige Afgift var 2 Ørte Rug, 2 Tdr. Byg, 1 Otting Smør, 1 Brændsvin, 1 Lam, 4 Høns, 4 Tdr. Havre Gjæsteri, hvilket i Matriklen selv er sammentalt til 6 Tdr. 6 Skpr. 2 Fdkr. $1^1/_2$ Alb. Landgildehartkorn. Afgiften er altsaa næsten 4 Tdr. Hartkorn mindre end 105 Aar i Forvejen, hvad enten nu dette er en ligefrem Nedsættelse eller det skyldes den Omstændighed, at Gaardens Jordtilliggende er blevet formindsket. Mærkeligt nok staar der i samme Matrikel, at Skovlkjær »nylig er bygt

---

[1]) Vellev S., Hovlbjerg H.

[2]) Efter et Haandskrift i den Wormske Samling i Horsens.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

paa Gaardsens (ɔ: Rosenholms) Mark«. Hvis vi ikke vidste, at den paa dette Tidspunkt havde existeret i over 100 Aar, maatte man efter disse Ord tro, at den nylig var oprettet. Meningen maa vel være, at de gamle Bygninger ere blevne afløste af nye. Kort efter maa Skovlkjær ikke desto mindre være bleven nedlagt og dens Jordtilliggende lagt ind under Rosenholm; thi den nævnes slet ikke i Matriklen af 1688[1]) lige saa lidt som i et Skøde paa Rosenholms Gaard og Gods af 1727[2]). Det er derfor meget paafaldende, at Provst Begtrup i Vistoft i 1763 i sin »Calløe Amts Beskrivelse«, omtaler Skovlkjær som nedlagt for nogen Tid siden[3]). Man fristes til at tro, at Bygningerne have faaet Lov til at staa som Udhuse til Rosenholm, Forvalterbolig eller lignende, indtil henimod 1750[4]).

---

[1]) I Følge velvillig Meddelelse fra Landbrugsministeriet. Af samme Meddelelse ses, at Rosenholms samtlige gamle Landgildehartkorn i 1688 var 48 Tdr. Tage vi nu Hartkornet, som det anføres i Matriklen af 1664:

Rosenholm Hovedgaard:	Ager og Eng	37	Tdr.	6	Skpr.	3 Fdkr.
	Skov	3	»	2	»	$2^1/_2$ »
Skovlkjær		6	»	6	»	$2^1/_2$ »
saa faa vi netop ialt . . .		48	Tdr.	»	Skpr.	» Fdkr.

Altsaa: Rosenholm har forud for 1688 opslugt Skovlkjær og hverken mere eller mindre.

[2]) Viborg Landstings Sk.- og Pb. No. 38, Fol. 592.

[3]) Haandskrift i det kgl. Bibliotek Ny kgl. Saml. 750, 4o og Thottske Saml. 1457, 4o. Her citeret efter Hukommelsen.

[4]) Hvis det forholder sig saaledes, er der intet unaturligt i, at der har holdt sig en Tradition om Anvendelsen af Tømret fra Skovlkjær. En ældre, belæst og for Egnens Historie interesseret Mand, Boelsmand Christen Nielsen Vægter paa Linaa Søndermark (Todbjerg Sogn), har fortalt følgende, som her gjengives med hans egne Ord: »Ja Gaarden Skovlkjær er forsvunden for lange Tider siden. Den laa ude i Nærheden af det Sted, hvor nu Rosenholms Teglværk ligger. Den gamle Kostald paa Rosenholm, som jeg i sin Tid var med til at ned-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gaarden Kirkeholt, hvor Præsten Jens Christensen var født sandsynligvis omkring 1470, og hvor Peder Skrivers Hustru Maren Olufsdatter fødtes 1564, er forlængst forsvunden ligesom Skovlkjær. Den laa ikke, som det siges hos Trap, i Hornslet Sogn, men i Nærheden af Nabobyen Segalt i Skjødstrup Sogn. Nogle faa Favne nord for det Sted, hvor Banelinien mellem Stationerne Løgten og Hornslet overskærer Aarhus-Grenaa Landevejen, findes en lille Banke, som paa alle Sider er omgiven af en naturlig Sænkning. Paa denne Banke laa Kirkeholt omtrent 30 Alen vest for den nuværende Jærnbanelinie. I Sænkningen sydvest for Banken har der i Mands Minde været en lille Sø. Nu er der Eng; men denne bærer endnu Navnet »Kirkeholts Dam« [1]). Kirkeholt var en Bondegaard. Den hørte i 1574 til Rosenholms Gods, som det ses af det Kongebrev, hvorved Jørgen Rosenkrands fik Birkeret til Rosenholm med Gods, deriblandt »2 Gaarde i Nedre Segalt, den ene kaldet

---

bryde, var bygget af Tømmer, som tidligere havde siddet i Bygningerne paa Skovlkjær. Det var svært, stærkt Egetømmer, saa svært, som man kun sjældent ser det. Der fandtes Stykker, som vare 12 Tommer i Firkant. Da det ikke kunde benyttes til den ny Kostald, solgtes det ved Auktion. Niels Pedersen i Bendstrup (Todbjerg Sogn) kjøbte et Par store Blokke af dette Tømmer, og heraf lod han lave 2 Skatoller. Af disse er det ene senere kommet med en Datter til Vejlby ved Aarhus og det andet med en anden Datter til Ødum. Disse to Skatoller, som vel nok existere endnu, ere de sidste Levninger af Skovlkjær, jeg ved af at sige«.

[1]) Oplysningerne om Kirkeholts Beliggenhed m. m. skyldes velvillige Meddelelser fra Førstelærer R. Pedersen i Segalt. — At Brylluppet i 1579 holdtes i Kirkeholt, siges jo udtrykkeligt af Peder Skriver, og at Kirkeholt laa i Skjødstrup Sogn, kan efter ovenstaaende ikke betvivles; men i saa Tilfælde er det rigtignok mærkeligt, at Præsten i Skjødstrup, Hr. Peder Andersen, ikke nævnes blandt Bryllupsgjæsterne, da han jo dog maa antages at have forrettet Brudevielsen. Det kan naturligvis

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kierckholt, den anden Segaltgaard« [1]). Men senere indtræde andre Forhold. Blandt de Gaarde, af hvilke der af en eller anden Grund ikke kunde opkræves Extraskat, nævnes i Kalø Lens Skattemandtal for 1639 »Kiercheholt, som ærlig og velbyrdig Mand Holger Rosenkrands til Rosenholm haver nu til en Adelsgaard ladet oprette og ligger udi Skjødstrup Sogn«. Den nye Adelsgaard fik ingen lang Levetid. Holger Rosenkrands, som vel næppe nogensinde har fæstet Bo paa Kirkeholt, da han jo ejede det nærliggende Rosenholm, døde i Aaret 1642. Hvordan det saa er gaaet med Gaarden, vides ikke; men nogle Aar senere tilhørte den en Mand ved Navn Jesper Thygesen, fra hvem Slægten Thygesen paa Mattrup ved Horsens nedstammer. Hans Hustru hed Maren Chri-

---

formodes, at han har været syg eller paa anden Maade forhindret. Den mystiske Hr. Jost Andersen kan maaske have været hans Stedfortræder ved denne Lejlighed. Men hvem er Hr. Jost Andersen? Præsten i Nabosognet Mørke var paa den Tid Hr. Jost Saxe. Wiberg kalder ham Jost Pedersen Saxe. Det kan maaske være ham. Da han næsten var Nabo til Skovlkjær og desuden var Præst for Skafføgaard — Hvilsager Sogn var den Gang Annex til Mørke —, saa er det paa Forhand ganske naturligt, at han kom med til Brylluppet. Men i saa Tilfælde maa vi forudsætte en Navnefejl hos Wiberg. Mon ikke det er bedre at formode en Afskriverfejl i vort Haandskrift? Der kan i Originalen have staaet: »Hr. Jost Pedersen, Hr. Peder Andersen«, hvilket i den lange Række af Navne let for en Afskriver kunde løbe sammen til »Hr. Jost Andersen«. Ved denne Gisning blive vi fri for den mystiske Hr. Jost Andersen, men faa til Gjengjæld Præsten i Skjødstrup, hvem vi ikke godt kunne undvære, med til Brylluppet.

[1]) Kancelliets Brevbøger 1571—75 Side 547. I Nedre Segalt fandtes der foruden de 2 nævnte Gaarde mindst 4 Gaarde til, hvilke tilhørte Aarhus Kapitel, indtil Jørgen Rosenkrands i 1586 erhvervede dem ved Mageskifte (Kronens Skøder I, 305). Alle disse 6 Gaarde ere fuldstændig forsvundne. Om Navnet Segaltgaard er ethvert Minde forsvundet, og Navnet Nedre Segalt mindes kun dunkelt af de ældste Mænd paa Stedet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

stensdatter. At Jesper Thygesen i det mindste for en Tid har taget Bolig paa Kirkeholt med sin Familie, kan ses saavel af Sognets Kirkebog som af en Ligsten i Skjødstrup Kirke over hans Datter Kirsten, som døde paa Kirkeholt den 5. Okt. 1655[1]). Faa Aar efter er Kirkeholt fuldstændig forsvundet. I Matriklen af 1664 nævnes den ikke; ja der findes end ikke Spor af den, og Jesper Thygesen ejer ikke en Stump Jord i det ganske Skjødstrup Sogn. Det er Erik Rosenkrands til Rosenholm og Vosnæsgaard, der optræder som Ejer. Det forholder sig altsaa rimeligvis saaledes, at Jesper Thygesen har solgt Kirkeholt til Erik Rosenkrands, og denne har da strax nedlagt Gaarden og maaske, som Overleveringen lyder, ladet Materialierne bringe til Skjæring-Munkgaard, som han uden Tvivl nylig havde kjøbt af Kongen.

Efter Kirkeholts Beliggenhed maa man antage, at dens Mark er bleven lagt under Segalt, medens derimod Marken til andre nedlagte Gaarde blev lagt under Vosnæsgaard. Det maa nemlig være sket ved samme Lejlighed eller i Løbet af en kort forudgaaende Aarrække, at der i Skjødstrup Sogn nedlagdes foruden Kirkeholt mindst 15 andre større og mindre Gaarde med tilsammen mindst 110 Tdr. Landgildehartkorn. Hvordan dette Hartkorn fordeltes mellem Vosnæsgaard og de omliggende Landsbyer, er ukjendt.

[1]) I Følge velvillig Meddelelse fra Raadstuearkivar Dr. phil. Chr. Villads Christensen i Kjøbenhavn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK